Leerlijn burgerschap

Inleiding 1
Waarom burgerschap en wat is het? 2
Onze school 3
Visie 4
Context en populatie 5
Schoolklimaat 6
Kenmerken en mogelijke conclusies 7
Leerdoelen & inhoud 8
Goede basis 9
Focus 10
Monitoring 13
Professionalisering & Verbinding 14
Kwaliteitszorg 15
Resultaten 15
Bijlage: Resultaten meting en analyse 16
Bijlage SLO doelen 21

Inleiding

De visie en populatie van onze school vormen het uitgangspunt voor onze visie op burgerschap en sociale cohesie en hoe we deze vormgeven. En deze krijgen vorm in een specifieke context. Die is voor iedere school weer anders. Afhankelijk van de plaats van je school en de populatie in en rond de school. Dan wordt burgerschap betekenisvol voor de leerlingen. Zij kunnen het herkennen, plaatsen en er naar handelen in hun eigen wereld.

In dit document wordt onze leerlijn verder uitgewerkt of wordt verwezen naar andere relevante documenten om zo te laten zien hoe wij burgerschap vormgeven.

Waarom burgerschap en wat is het?

Het doel van burgerschap is:

- Bijdragen aan een inclusieve en rechtvaardige wereld.
- Waarin kinderen zich gehoord, betrokken en verantwoordelijk voelen.
- Bijdragen aan een positieve verandering in een polariserende samenleving.

Dit is opgedeeld in drie domeinen:

- Democratische oefenplaats
- Samenleven in een democratische rechtsstaat
- Vormgeven aan een democratische en maatschappelijke betrokkenheid

Het domein democratische oefenplaats biedt daarvoor een belangrijke randvoorwaarde: het stimuleren van sociale en maatschappelijke competenties van leerlingen. In de twee andere domeinen — samenleven in een democratische rechtsstaat en vormgeven aan democratische en maatschappelijke betrokkenheid — wordt verder uitgewerkt welke kennis, vaardigheden en ervaringen van leerlingen worden verwacht.

Ons burgerschapsonderwijs is gebaseerd op een aantal componenten, zoals de burgerschapswet waarin gesproken wordt over competenties, en de leerdoelen zoals gesteld voor het primair onderwijs.

DE BURGERSCHAPSWET
3. Het onderwijs bevordert **actief burgerschap** en **sociale cohesie** op doelgerichte en samenhangende wijze, waarbij het onderwijs zich in ieder geval herkenbaar richt op: • a. het bijbrengen van respect voor en kennis van de **basiswaarden** van de democratische rechtsstaat, zoals verankerd in de Grondwet, en de universeel geldende fundamentele rechten en vrijheden van de mens • b. het ontwikkelen van de **sociale** en **maatschappelijke competenties** die de leerling in staat stellen deel uit te maken van en bij te dragen aan de pluriforme, democratische Nederlandse samenleving.
3a. Het bevoegd gezag draagt zorg voor een **schoolcultuur** die in overeenstemming is met de waarden, bedoeld in het derde lid, onderdeel a, en creëert een omgeving waarin leerlingen worden gestimuleerd **actief te oefenen** met de omgang met deze waarden.

Dit is vertaald naar de volgende doelen:

19 De school geeft vorm aan de democratische oefenplaats

A. Sociale en maatschappelijke competenties

20 De leerling leert over samenleven in een democratische rechtsstaat

A. Basiswaarden van de democratische rechtsstaat

B. Diversiteit in de samenleving

21 De leerling doet ervaringen op met democratische en maatschappelijke betrokkenheid

A. Democratische betrokkenheid

B. Maatschappelijke betrokkenheid

Burgerschap staat niet op zichzelf. Er zijn andere kerndoelen, zoals bijvoorbeeld voor digitale geletterdheid, die een sterke samenhang hebben met burgerschap. Waar deze samenhang heel direct is, zijn de doelen hier ook benoemd. Voor de meeste vakgebieden geldt dat deze samenhang meer impliciet. Bijvoorbeeld het bewegingsonderwijs heeft ook een sterke link met burgerschap. Deze relaties zijn niet steeds benoemd, maar dragen bij aan onze basis zoals beschreven in de paragraaf Leerdoelen & inhoud.

Om tot een leerlijn burgerschap te komen moet er focus worden aangebracht. Burgerschap is een heel breed onderwerp. Veel van wat we dagelijks doen, draagt bij aan burgerschap. Maar door te kijken naar onze visie als school, de context en leerlingpopulatie en het schoolklimaat, kan een aantal kenmerken worden vastgesteld die extra aandacht verdienen specifiek bij ons op school. Dit leidt vervolgens tot een basis aanbod/ uitgangspunt en enkele focuspunten. Dit wordt hieronder verder uitgewerkt.

Onze school

Visie

Op de Willibrord zijn we ervan overtuigd dat de mooiste prestaties ontstaan door stap voor stap te groeien. Elk kind krijgt de ruimte om zichzelf te zijn en leert met plezier nieuwe uitdagingen aan te gaan.
Alle kinderen van groep 1 tot en met 8 zitten samen in één schoolgebouw. Onze eigen bso is tevens een belangrijk onderdeel van onze school. Zo groeien kinderen op in een vertrouwde omgeving, waar leren, spelen en ontdekken hand in hand gaan. Doordat kinderen dagelijks samen zijn leren ze van en met elkaar.

Willibrord: De plek waar we samen in kleine stappen grote sprongen maken!

(Bron: Visie van de Willibrord - basis document compleet.docx)

Onze kernwaarden zijn respect, veiligheid en vertrouwen. We vinden het belangrijk dat we hier allemaal steeds naar handelen, zodat er een goede sfeer heerst om te leren en ontwikkeling te komen. Dat vertalen we als volgt:

Respect

- We hebben respect voor elkaar en de omgeving
- We luisteren naar elkaar
- We houden rekening met elkaar

Veiligheid

- We zorgen voor elkaar
- We zijn rustig in de school
- We lachen elkaar niet uit

Vertrouwen

- We zijn eerlijk

Burgerschap is een belangrijk onderdeel op iedere basisschool. Wij hebben hier vanuit onze visie invulling aan gegeven en werken hier dagelijks impliciet aan, met bijvoorbeeld de regels en omgang

met elkaar op school. Ook werken we er expliciet aan met methoden als Trefwoord en Kwink. Behalve onze visie is de context en populatie bepalend voor de invulling van bugerschap.

Context en populatie

Context
De Willibrord staat in Bergschenhoek aan één schoolplein samen met twee andere scholen; een Protestants Christelijke en een openbare Dalton school.
Wat er in de zomer van 2025 veranderd is in de context, is dat we naar één gebouw verhuisd zijn. Voorheen zaten de onder- en middenbouw op een ander locatie dan de bovenbouw. Juist voor bijvoorbeeld het groepsdoorbroken werken, wat we heel belangrijk vinden, was dat erg onhandig.

Een belangrijke verandering in de context is dat we binnen de school in september 2025 een BSO gestart zijn. Uitgangspunt hierbij is dat de collega's van de BSO ook ondersteuning bieden bij het onderwijs en zo voor de kinderen bekende gezichten zijn. Ook hanteren we bijvoorbeeld hetzelfde gedragsprotocol etc.

Populatie
De meeste leerlingen op onze school ouders van Nederlandse komaf en spreken thuis Nederlands. Het opleidingsniveau van de meeste ouders is gemiddeld tot bovengemiddeld. Mede hierdoor zijn de gezinssituaties over het algemeen financieel gezond. Het verzorgen van devices tijdens periodes van thuisonderwijs is bijvoorbeeld geen probleem voor onze oudergroep. Het is belangrijk dat we oog houden en aandacht hebben voor gezinnen die het minder breed hebben.
De laatste jaren zijn er ook enkele leerlingen bijgekomen met een migratieachtergrond. Zij komen over het algemeen binnen zonder dat ze nederlands spreken en komen onderling uit verschillende landen. Daarmee is een groot deel van de groepen redelijk homogeen en zijn er bijna in iedere groep enkele "uitzonderingen". Het belangrijk dat deze kinderen zich niet als uitzondering voelen of dat anderen hen zo zien.

We zijn een katholieke basisschool en zien dat veel van onze leerlingen vanuit huis of geen geloof of een christelijk geloof meekrijgen. Slechts enkele leerlingen hebben een andere religieuze achtergrond. Dit betekent dat we op een bewuste manier aandacht moeten besteden aan verschillende culturen en gebruiken. Dat vinden we wel belangrijk en we doen dit dan ook. Vaak in de klas met de leerlingen op basis van hun eigen ervaringen. Bijvoorbeeld wanneer kinderen meedoen aan de Ramadan bespreken we wat dit is, wat het voor hen betekent en waar zie je de parallel in andere geloven? Op die manier kunnen kinderen elkaar beter leren kennen en meer begrip en respect hebben voor elkaar. Hierbij is ons uitgangspunt dat we verbinden en samen zijn.

Actualiteit en het belang van de samenleving
We zien in de samenleving een verharding. Mensen lijken eerder tegenover elkaar te staan, dan te verbinden en elkaar te willen begrijpen.

Daarnaast hebben we de resultaten van de afgelopen jaren van de monitor geëvalueerd. Daaruit blijkt dat omgaan met conflicten iets gedaald is en ook de vaardigheden op omgaan met verschillen

zijn iets gedaald. Die twee aspecten geven we op dit moment dan ook een hogere prioriteit binnen ons burgerschapsonderwijs.

Schoolklimaat

Onze school biedt een veilig en open klimaat waarin ruimte is voor verschillen en waarin gevoelige onderwerpen besproken kunnen worden. Het schoolklimaat scoort goed in de meest recente meting Burgerschap in groepen 7 en 8. Ook merken we in de school een fijne sfeer en goed klimaat, zeker na onze verhuizing in de zomer van 2025 waardoor alle groepen bij elkaar in één gebouw zitten.

Pedagogische aanpak
• Er zijn schoolbrede **gedragsregels** voor de leerlingen en het team. • Leerlingen worden betrokken bij het realiseren van een positief schoolklimaat. • Het team vertoont **voorbeeldgedrag**. • Leerlingen worden begeleid om zo mogelijk **zelf problemen en conflicten op te lossen**.
Didactische aanpak
• De lesmethoden, materialen, projecten en werkvormen die wij inzetten, passen bij de ontwikkelingsfase en bij de belangstelling van onze leerlingen. (EDI) • De dialoog is bij uitstek het middel om onze leerlingen met elkaar in gesprek te brengen. Hiervoor hanteren wij de lessen van Kwink, Trefwoord, maar ook gesprekken nav het Jeugdjournaal, situaties in en rond de school etc.

Kenmerken en mogelijke conclusies

Bovenstaande beschrijving heeft invloed op de kenmerken (zichtbaar in gedrag, interactie en houding) van onze leerlingen. Wanneer we deze afzetten tegen onze populatie en context vallen enkele punten op. Hieronder een overzicht van de opvallende kenmerken en de mogelijke conclusies/ consequenties voor ons onderwijsaanbod wat betreft burgerschap.

Kenmerk	Mogelijke conclusie/ consequentie
Omgaan met conflicten: onze leerlingen vinden buitenspelen lastig; er ontstaat vaak gedoe. Onze leerlingen vinden het online lastig om goed met elkaar om te gaan. Een ruzie in een app-groep na schooltijd wordt meegenomen de school in. In onze sociale monitor zien we dat aantasting sociale veiligheid iets omhoog gaat. Dit duidt erop dat leerlingen vaker negatieve ervaringen hebben met contacten onderling.	We kunnen dit aanvliegen door beter te leren met conflicten om te gaan of conflicten te voorkomen. Beide willen we inzetten. Kinderen krijgen vanuit huis niet niet meer zo veel mee wat betreft buitenspelen. We moeten ze dat leren. Ook willen we verschillende spelmaterialen aanbieden om spel te stimuleren. Meer aandacht in de bovenbouw aan omgangsvormen online. Daarnaast moeten ze dus beter leren wat te doen als er toch een conflict is ontstaan.
Maatschappelijk verantwoord handelen scoort structureel lager in de meting dan leerlingen van vergelijkbare scholen. Ook gaan leerlingen soms onzorgvuldig om met spullen van school en van elkaar.	Het gevolg is dat we meer aandacht willen besteden aan de omgeving van de kinderen en hun rol en verantwoordelijkheid daarin.
Diversiteit: een groot deel van de groep is homogeen en er zijn ook steeds meer leerlingen op school met een andere achtergrond (NT2)	Het gevolg is dat het nog belangrijker wordt dat kinderen naast verschillen ook overeenkomsten zien, de ander accepteren en begrip hebben voor elkaar.

We geven ons burgerschapsonderwijs vorm door te werken aan een stevige basis waarin we de meeste punten uit de SLO doelen afdekken. Deze staan in het volgende stuk beschreven. Daarnaast brengen we focus aan op de voor ons meest relevant onderdelen.

Leerdoelen & inhoud

Goede basis

Doel 19: de school geeft vorm aan de democratische oefenplaats
We starten met een goede basis. Eén van de doelen voor burgerschap is dat school vorm geeft aan een democratische oefenplaats. Hierbij is ons uitgangspunt het vormen van een samenleving. We leggen de basis door ervoor te zorgen dat kinderen elkaar leren kennen. We gebruiken hiervoor coöperatieve werkvormen in de groepen, maar werken ook regelmatig groepsdoorbroken zodat kinderen meer mensen kennen dan hun eigen groep.

We hebben verschillende en wisselende groepen in en rond de school waar kinderen elkaar treffen met een gelijke interesse of gedeeld talent. Hierdoor leren zij ook weer meer kinderen kennen dan alleen hun eigen groep en zien ook wat ze met elkaar gemeen hebben. Denk hierbij aan een koortje, een schaakclubje etc.

Doel 20: De leerling leert over samenleven in een democratische rechtsstaat

Binnen deze democratische oefenplaats leren leerlingen over samenleven in een democratische rechtsstaat. Daarvoor bieden we, middels verschillende methoden, een varieert lesaanbod.

Kwink incl Burgerschap
Op school geven we Kwink in alle groepen. Deze methode richt zich op de sociaal emotionele ontwikkeling van kinderen. We geven hiervan ook enkele burgerschapslessen per jaar.

Trefwoord
Ook geven we in alle groepen Trefwoord. Hierbij staat een verhaal centraal gebaseerd op (katholieke) normen en waarden. Het verhaal wordt voorgelezen en er wordt vooral met elkaar gesproken over de onderliggende waarden en hoe je die ervaart.

Atlantis
We gebruiken deze methode voor de taallessen. Veel van deze lessen gaan in op thema's als “Voorbij de horizon” waarbij ook andere culturen en gebruiken aan de orde komen. Het is een methode die ook bijdraagt aan een breder wereldbeeld.

Naut Meander Brandaan
Is onze methode voor wereldoriëntatie. Een belangrijk onderdeel van de methode is het oefenen van 21e eeuwse vaardigheden en het werken aan een gedegen kennisopbouw. Deze kennis helpt ook om kritisch te kijken naar een onderwerp.

Doel 21: De leerling doet ervaring op met democratische en maatschappelijke betrokkenheid

We willen leerlingen niet alleen de theorie bijbrengen, maar hen ook laten ervaren wat burgerschap inhoudt. We leren kinderen iets te doen voor een ander. We vragen ze ieder jaar in september deel te nemen aan een sponsorloop met wisselend goed doel (BESOS-loop). Met Pasen maken

we Palmpaasstokken en brengen die naar ouderen in de buurt. Groep 8 verkoopt kinderpostzegels.

Kinderen leren ook over democratie door onze jaarlijkse verkiezing voor de leerlingenraad. Ook hierbij werken kinderen uit verschillende groepen samen. Daarna overleggen zij met directie over de school en hoe hierin verbeteringen aan te brengen zijn. Ze leren ook zelf verantwoordelijkheid te nemen door de ideeën (mee) uit te voeren.

Focus

Naast de stevige basis leggen we enkele accenten in de burgerschapsontwikkeling. Deze zijn gebaseerd op onze populatie en de monitor Burgerschap die we de afgelopen jaren steeds hebben gedaan in groep 7 en 8 (meer informatie verder in dit document). Deze leidden tot de genoemde kenmerken. Hieronder zijn deze punten uitgewerkt.

Leerlingpopulatie	**Omgaan met conflicten**: onze leerlingen vinden buitenspelen lastig; er ontstaat vaak gedoe. Onze leerlingen vinden het online lastig om goed met elkaar om te gaan. Een ruzie in een app-groep na schooltijd wordt meegenomen de school in. In onze sociale monitor zien we dat aantasting sociale veiligheid iets omhoog gaat. Dit duidt erop dat leerlingen vaker negatieve ervaringen hebben met contacten onderling.		
SLO doelen	De leerling doet ervaringen op met democratische en maatschappelijke betrokkenheid	We werken aan sociale en maatschappelijke competenties zodat leerlingen leren samen te spelen en dit op te lossen als het anders loopt dan je wil	
	Digitale wereld	Participeren in een digitale wereld	
Curriculum	Groep 1-2	Groep 3-5	Groep 6-8
Didactische opbouw	Wij herkennen: -Eigen mening -Afspraken en regels	Wij vergelijken: -Argumenten	Wij beoordelen: -Betrouwbaarheid en eerlijk spel -Omgang online met elkaar
Kennis	-Kinderen weten dat er regels en afspraken zijn -kinderen weten dat zij een volwassene om hulp kunnen vragen	-Kinderen weten dat zij met respect moeten reageren	-kinderen weten dat er online ook normen en waarden gelden -kinderen weten hoe regels en afspraken tot stand komen en dragen hier actief aan bij
Vaardigheden	Kan de hulp van anderen inroepen als ze zelf niet uit een conflict komen	Kan overleggen met de ander om het conflict op te lossen	Kan duidelijk maken wat het van iets vindt, kan

			rustig blijven, kan escalatie tegengaan, kan naar de ander luisteren en zich in de ander verplaatsen.
Leerervaring	Ervaart hoe het is om met ondersteuning van volwassenen een conflict op te lossen.	Ervaart hoe het is om conflicten samen op te lossen, is bereid het standpunt van de ander serieus te nemen bereid samen naar een acceptabele oplossing te zoeken.	Ervaart hoe het is om complexere conflicten op te lossen
Aanbod	- themamaand burgerschap en gouden/ zilveren weken - buitenspeelmaterialen om spel te bevordeeren	- themamaand burgerschap en gouden/ zilveren weken - buitenspeelmaterialen om spel te bevordeeren -Nadenkformulier: reflecteren op eigen handelen en wat beter had gekund	- themamaand burgerschap en gouden/ zilveren weken - buitenspeelmaterialen om spel te bevordeeren - Nadenkformulier: reflecteren op eigen handelen en wat beter had gekund - ouders betrekken (bijv middels een ouderavond met dit thema) om samen te werken aan een veilige online omgeving
Toelichting			

Leerlingpopulatie	**Maatschappelijk verantwoord handelen*** scoort structureel lager in de meting dan leerlingen van vergelijkbare scholen. Ook gaan leerlingen soms onzorgvuldig om met spullen van school en van elkaar.		
SLO doelen	De leerling leert over samenleven in een democratische rechtsstaat		
	De leerling doet ervaringen op met democratische en maatschappelijke betrokkenheid		
Curriculum	Groep 1-2	Groep 3-5	Groep 6-8
Didactische opbouw	Wij herkennen: dat er situaties zijn waarin er ongeschreven regels zijn naast de expliciete regels en afspraken	Wij vergelijken: de expliciete afspraken met wat er impliciet gevraagd wordt	Wij beoordelen: -wat het beste alternatief of het beste gedrag is dat we kunnen laten zien
Kennis	Kent regels in de groep.	Kent regels in de groep en school. Weet ook wat ongeschreven regels zijn.	Kent algemene **sociale regels**. Sociale regels zijn wettelijke of ongeschreven regels voor het sociaal verkeer. Weet ook dat er

			ongeschreven regels zijn en wat deze zijn.
Vaardigheden	Kan zich aan regels binnen de groep houden.	Kan zich aan regels binnen de school houden.	Kan zich sociaal rechtvaardig opstellen, zich aan spelregels houden, iets bijdragen aan het collectief belang en voorkomen dat de ander/ het milieu of spullen van een ander geschaad wordt door het eigen gedrag. Kan zich aan regels houden zonder toezicht.
Leerervaring	Regels worden regelmatig besproken. Bijvoorbeeld ook voor een uitje.	...	...
Aanbod	BESOS loop Kwink les burgerschap: "houd van schoon" Palmpaasstokken maken: iets doen voor een ander	BESOS-loop Kwink les burgerschap: "een schone leefomgeving" Palmpaasstokken maken: iets doen voor een ander Nadenkformulier: reflecteren op eigen handelen en wat beter had gekund	BESOS-loop Kwink les burgerschap: "verantwoordelijk voor je leefomgeving" Palmpaasstokken maken: iets doen voor een ander Nadenkformulier: reflecteren op eigen handelen en wat beter had gekund Kinderpostzegels
Toelichting			

*Maatschappelijk verantwoord handelen gaat over de regels voor samen leven. Er worden vragen gesteld als:

- Waarom is het verboden om te roken in de bus of trein? (Roken is slecht voor je gezondheid, andere mensen hebben er last van of dan komt er allemaal rommel (as en peuken) op de vloer.)
- In een sportwedstrijd neemt de scheidsrechter een foute beslissing tegen jouw team. Wat hoor je te doen? (Protesteren bij de scheidsrechter, de coach van je team erbij halen, doorspelen want de scheidsrechter beslist).
- Je komt moe uit school en zit in een volle bus, vlak bij de ingang. Er stapt een oude man in. Wat moet je doen? (Opstaan en je stoel aanbieden, wachten tot er iemand opstaat voor de oude man, eerst kijken of de man écht niet sterk genoeg is om te staan).

Leerlingpopulatie	**Diversiteit**: een groot deel van de groep is homogeen en er zijn ook steeds meer leerlingen op school met een andere achtergrond (NT2)		
SLO doelen	De leerling leert over samenleven in een democratische rechtsstaat	Focus op diversiteit in de samenleving en hun eigen omgeving	
Curriculum	Groep 1-2	Groep 3-5	Groep 6-8
Didactische opbouw	Wij herkennen:	Wij vergelijken:	Wij beoordelen:
Kennis	Wij leren wat verschillen en overeenkomsten zijn.		
Vaardigheden	Wij herkennen verschillen en overeenkomsten tussen kinderen		Wij zien de meerwaarde van verschillen en hoe we elkaar aanvullen zodat we samen verder komen
Leerervaring			
Aanbod			In groep 8 lesbezoek moskee
Toelichting			

Monitoring

Onze school brengt in kaart of de leerlingen de leerdoelen van het burgerschapsonderwijs bereiken en stemt vervolgens het aanbod daarop af.

Monitoring
Op de Willibrord werken we doelgericht en actief aan het bevorderen van burgerschap en sociale cohesie. We vinden het belangrijk en noodzakelijk om inzicht te hebben in de resultaten van ons onderwijs. Het meten van burgerschapsvaardigheden bij kinderen is een uitdagende taak omdat het vaak gaat om het beoordelen van complexe, gedragsgerelateerde aspecten. Het vereist daarom een veelzijdige aanpak, waarbij zowel formele als informele methoden worden gecombineerd. Door een combinatie van methoden te gebruiken, kan een holistisch beeld van de burgerschapsontwikkeling van kinderen worden verkregen. Hieronder worden onze meetmethoden beschreven: - Leerkrachten nemen 2x per jaar een vragenlijst af (SCOL) en voeren regelmatig kring-/groepsgesprekken. Dit geeft ons informatie over relaties in de groep en mogelijk daarmee ook over de kwaliteit van de oefenplaats. Een respectvolle en veilige oefenplaats vormt de basis voor ontwikkeling en leren. We vinden het belangrijk de oefenplaats te bewaken en te waarborgen. - In de groepen 7 en 8 gebruiken we de monitor van de UvA/ Rovict om te zien waar we staan wat betreft hun kennis over de democratische rechtsstaat in kaart brengt en hun houding aangaande democratisch en maatschappelijk verantwoord handelen en hun omgang met conflict en verschillen.

- Bij de kleuters wordt het sociaal welbevinden gemonitord middels het observatiesysteem Mijn Kleutergroep.

- Veiligheid is ook onderdeel van het tweejaarlijkse Leerling tevredenheidsonderzoek.

De uitkomsten en resultaten van al deze metingen worden besproken met ib en directie, met de leerkracht en waar nodig worden passende interventies gedaan. Zo hebben we soms externe trainers die met een klas werken aan een specifieke uitdaging van die groep, of een leerkracht die wekelijks met een groepje leerlingen werkt aan een specifiek leerdoel in hun sociale interactie.

Observaties

Wij observeren het gedrag van leerlingen in verschillende contexten, zoals in de klas, op het schoolplein of tijdens groepsactiviteiten op het gebeid van samenwerking, respect voor diversiteit, conflictbeheersing en andere relevante gedragingen. Ook tijdens de gym is dit vaak goed zichtbaar.

Zelfevaluatie en reflectie

Wij laten leerlingen zelfevaluaties uitvoeren en reflectieverslagen schrijven over hun betrokkenheid bij ongewenst gedrag (zie ons gedragsprotocol).

Groepsbesprekingen

We houden periodieke groepsbesprekingen waarbij leerkrachten en ib niet alleen didactische resultaten maar ook de sfeer en gedrag in de groep bespreken. Waar nodig worden hierop acties afgesproken.

Professionalisering & Verbinding

Onze school
• Op onze school hebben we specialismen in huis voor individuele zorg en gedragsproblematiek van leerlingen. Mede vanwege mogelijke risico's of uitdagingen op het terrein van burgerschap, sluiten die specialismen aan bij de maatschappelijke context van de school en bij de kenmerken van leerlingen. • We hebben ook goed zicht op ons externe netwerk en vragen, indien nodig, ondersteuning en hulp (bijvoorbeeld van experts, de wijkagent of het samenwerkingsverband passend onderwijs).
Onze leerkrachten
• Zijn in staat om (soms) moeilijke gesprekken te voeren.

- Kennen de schoolvisie en dragen deze actief uit.
- Kennen de (belegde) taken en verantwoordelijkheden op het gebied van burgerschapsonderwijs.
- Ervaren een open klimaat waarin samengewerkt wordt om invulling te geven aan de burgerschapsopdracht.

Kwaliteitszorg

Onder kwaliteitszorg van het burgerschapsonderwijs vallen alle opvattingen, afspraken, procedures en instrumenten die wij als school gebruiken om (volgens een vooropgezet plan) de kwaliteit van het burgerschapsonderwijs in kaart te brengen, te bevorderen en te bewaken.

Borging
• In deze leerlijn staan de resultaten van het onderwijs de afgelopen jaren, staat onze reflectie daarop en hoe wij ons onderwijs hierop aanpassen en bijsturen waar nodig. Een korte samenvatting staat in de schoolgids. • Via Social schools en/of mail houden wij ouders op de hoogte van burgerschapgerelateerde activiteiten.
Evalueren
Wij evalueren regelmatig de kwaliteit en resultaten van het burgerschapsonderwijs. We hebben daarvoor een vaste werkwijze: • We starten met de in dit document beschreven monitoring. • Daarna evalueren we jaarlijks waar we staan en sturen bij in ons onderwijs. Ook dat staat in dit document.
Middelen
Onze school heeft de volgende middelen (tijd, materiaal, geld) om het burgerschapsonderwijs dat we willen vorm te geven: • De methodes die we gebruiken.
Schoolleiding
• De schoolleiding monitort of de afspraken over burgerschapsonderwijs worden nagekomen, en spreekt mensen aan als dat niet zo is. • De schoolleiding leeft de visie op burgerschap voor en draagt die actief uit.

Resultaten

In dit hoofdstuk passen we de beschreven kwaliteitszorg en monitoring toe. De uitgebreidere analyse staat in de bijlage. Hieronder staat beschreven hoe we de afgelopen jaren hebben bijgestuurd.

In schooljaar 2023-2024 hebben we voor het eerst in september expliciet aandacht besteed aan burgerschap binnen de hele school als themamaand. In november hebben we aandacht besteed aan ICT en mediawijsheid. Beide themamaanden vullen we in met lessen specifiek over dit thema, aangevuld met informele activiteiten gericht op bewustwording. In februari stond Duurzaamheid centraal. Alle drie deze thema's dragen bij aan de kennis en vaardigheden met betrekking tot verschillende onderdelen van Burgerschap.

Uit de meting Burgerschap die in juni 2023 is gedaan, bleek dat er voor ons als school twee verbeterpunten opvielen. De kennis van de leerlingen over Maatschappelijk verantwoord handelen is net te laag. Maar gezien de context en sfeer in de school was dat niet het punt waar we meteen aandacht aan wilden besteden. Wat prioriteit kreeg was het schoolklimaat. Dit kan beter en draagt dan ook bij aan een beter leerklimaat. We hebben hier in schooljaar 2022 - 2023 een begin mee gemaakt en deze acties doorgezet in schooljaar 2023 – 2024. Zo hebben we:

- Schoolregels opnieuw vastgesteld en expliciet door de school verspreid en gebruikt (zie hieronder)
- Nieuw gedragsprotocol, inclusief anti-pest beleid
- Gedragsspecialist gestart binnen de school
- Voor enkele groepen een extra interventie met lessen in de klas aangevuld met judolessen in de dojo
- Inzet methode voor sociaal emotioneel leren (Kwink) sinds september 2022

Deze acties lijken resultaat te hebben. De score voor het schoolklimaat is verbeterd in de monitor van juni 2024 en zo gebleven in 2025.

Vorig jaar hebben we vooral ingezet op verbinding. Doordat we in één gebouw zitten, kan er makkelijker groepsdoorbroken worden gewerkt. Initiatieven als tutor-lezen kunnen makkelijker worden opgepakt. Daarnaast hebben we enkele nieuwe tradities gestart, zoals Willibrord-dag waarop we groepsdoorbroken gezelschapsspellen hebben gespeeld en het maken van kerststukjes met kerst is toegevoegd als activiteit die we jaarlijks willen laten terugkeren. De sfeer in de school is voelbaar anders sinds de verhuizing. We willen dat nu optimaal inzetten.

Dit schooljaar zetten we vooral in op de drie beschreven en uitgewerkte kenmerken.

Bijlage: Resultaten meting en analyse

In 2023 is dit voor het eerst gedaan. (zie ook [Burgerschap Meten - Schoolrapport PO 2022-2023.pdf)]

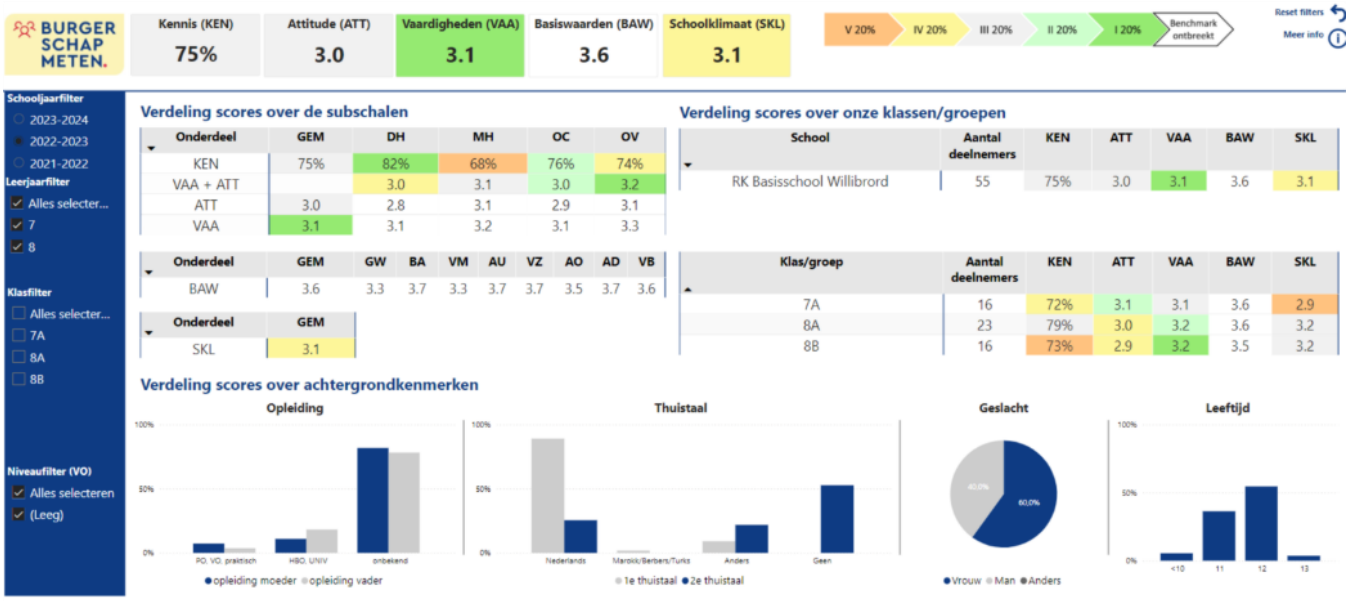

Scores Kennis, Attitude en Vaardigheden RK Basisschool Willibrord (25KP00)

ONDERDEEL	GEM	DH	MH	OC	OV
KEN	72%	80%	67%	65%	73%
VAA + ATT		3,0	3,0	3,0	3,1
ATT	2,9	2,8	2,9	2,9	2,9
VAA	3,1	3,1	3,0	3,1	3,3

Wat zijn volgens u de belangrijkste resultaten? Herkent u uw leerlingen hierin?
Op kennis scoren we gemiddeld (grijze kleur van het vakje). Wanneer er naar de details gekeken wordt, valt wel op dat we op Maatschappelijk verantwoord Handelen laag scoren. Het schoolklimaat is iets waar we dit schooljaar actiever mee begonnen zijn om hieraan te werken. We merkten onrust in een aantal groepen en de SCOL resultaten waren niet wat we hadden verwacht. We hebben daarom in mei met elkaar opnieuw enkele regels en afspraken vastgesteld en afgesproken die actief door de hele school te gaan hanteren. In deze monitor scoort het schoolklimaat in de groepen 8 gemiddeld en in groep 7 lager. We waren nog te kort bezig om hier al een effect te kunnen verwachten. Dit betekent en bevestigt wel dat we dit komend schooljaar vanaf de start actief gaan doorzetten.

- Op basis van de scores en de context; Welke ambities worden er geformuleerd?
In eerste instantie ons verdiepen in Maatschappelijk verantwoord Handelen. Wat wordt hier onder

verstaan? We hebben in komend schooljaar ook een maand meer gericht op Duurzaamheid. Sluit dit daarop aan? Daarnaast hebben we al ambities in ons schoolplan met betrekking tot het (leer)klimaat in de school. Deze handhaven we. Deze monitor onderstreept het belang daarvan. Het is dus goed als we in september extra aandacht hebben voor de kennis en vaardigheden, maar voor ons is het vooral belangrijk te werken aan het schoolklimaat (wat we het hele jaar door gaan doen) en dus extra aandacht te hebben voor maatschappelijk verantwoord handelen. Wat betreft ‘medeverantwoordelijkheid nemen voor de leefgemeenschappen waartoe men behoort'; Hierbij kan de leerlingenraad een rol spelen.

De tweede meting was een jaar later in 2024 en gaf het volgende resultaat:

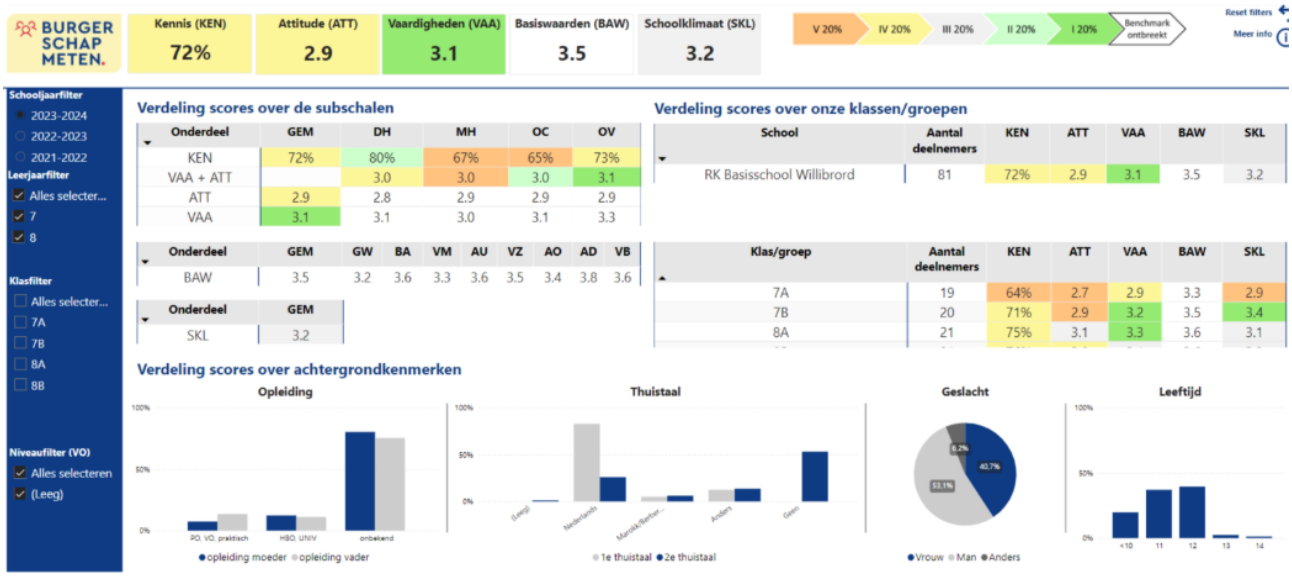

Wat meteen opvalt is dat de kennis en attitude minder goed scoren. Het schoolklimaat scoort beter. We zijn als school in schooljaar 2023-2024 veel bezig geweest met het schoolklimaat. We hebben de schoolregels opnieuw met elkaar afgesproken en zijn daar op gaan toezien. Daarnaast hebben we het gedragsprotocol bijgewerkt en zijn dat in gaan zetten. Verder hebben we allemaal in ons dagelijks handelen gelet op de rust in de school. Dit lijkt resultaat te hebben aangezien het schoolklimaat hier beter scoort en ook de SCOL meting beter scoort (onder andere sociale veiligheid) en dit onderwerp in het leerlingtevredenheidsonderzoek positief scoort. Deze lijn willen we dan ook zeker voortzetten. (Zie ook het jaarplan 2024-2025).

Vooral het Maatschappelijk handelen en het omgaan met conflicten scoren lager. Daarnaast valt op dat de groepen 7 lager scoren dan de groepen 8.

In 2025 was het resultaat:

Scores Kennis, Attitude en Vaardigheden RK Basisschool Willibrord (25KP00)

ONDERDEEL	GEM	DH	MH	OC	OV
KEN	76%	80%	70%	70%	84%
VAA + ATT		3,0	3,0	2,9	3,0
ATT	2,9	2,8	3,0	2,8	2,9
VAA	3,1	3,1	3,1	3,1	3,2

Wanneer we dat vergelijken met een jaar eerder zien we dat de kennis iets is toegenomen. De attitude is iets afgenomen. Die is iets afgenomen op alle onderliggende domeinen (democratisch handelen, Maatschappelijk verantwoord handelen, etc). Ook de vaardigheid scoort lager, maar is nog wel goed.
De score op de basiswaarden is gelijk gebleven en het schoolklimaat scoort hoger (3,3 ipv 3,1). We zijn blij dat het schoolklimaat nu goed is en willen dat natuurlijk zo houden. Dat vormt de basis voor het leerklimaat in de school.

Wanneer we dan kijken naar de attitude wordt dat als volgt gedefinieerd in het rapport behorende bij de meting:
“Bij de schaal Attitude wordt de leerlingen gevraagd hoe zij denken over onderwerpen zoals het luisteren naar een ander, verschillen tussen mensen en afspraken in het land.
Leerlingen geven op een vierpuntsschaal aan in welke mate een uitspraak bij hen past. Per schaal, Attitude totaalscore, Democratisch Handelen (DH), Maatschappelijk verantwoord Handelen (MH), Omgaan met Conflicten (OC) en Omgaan met Verschillen (OV), wordt de gemiddelde score van de leerlingen getoond. Enkel voor alle attitudevragen samen wordt de gemiddelde score vergeleken met de benchmark.” (Bron: Burgerschap Meten - Schoolrapport PO 2024-2025.pdf) We hebben er eerder voor gekozen meer nadruk te leggen op omgaan met conflicten. Voor de continuïteit en om de kans van slagen te vergroten, blijven we hier nog even mee doorgaan.

In 2026 was de uitkomst:

Scores Kennis, Attitude en Vaardigheden RK Basisschool Willibrord (25KP00), afname schooljaar: 2025-2026

ONDERDEEL	GEM	DH	MH	OC	OV
KEN	76%	81%	70%	71%	83%
VAA + ATT		3.0	3.0	2.9	3.2
ATT	3.0	3.0	3.1	2.8	3.2
VAA	3.1	3.0	3.0	3.0	3.2

We zien dat veel van de scores vergelijkbaar zijn. Bij de attitudes is een vooruitgang te zien. Bij de vaardigheden zien we daarentegen een lichte daling. Wat vooral opvalt is dat het maatschappelijk verantwoord handelen eigenlijk structureel te laag scoort. Ook wanneer het vergeleken wordt met scholen van een vergelijkbare weging.

Dit schooljaar streefden we ernaar stappen te zetten in omgaan met conflicten. Dat heeft nog niet het gewenste effect gehad, zoals uit onderstaande twee grafieken blijkt.

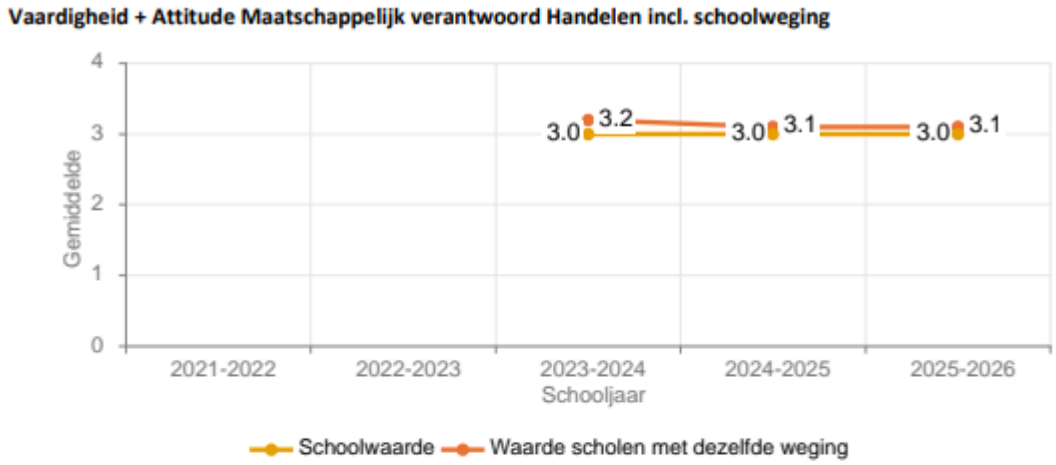

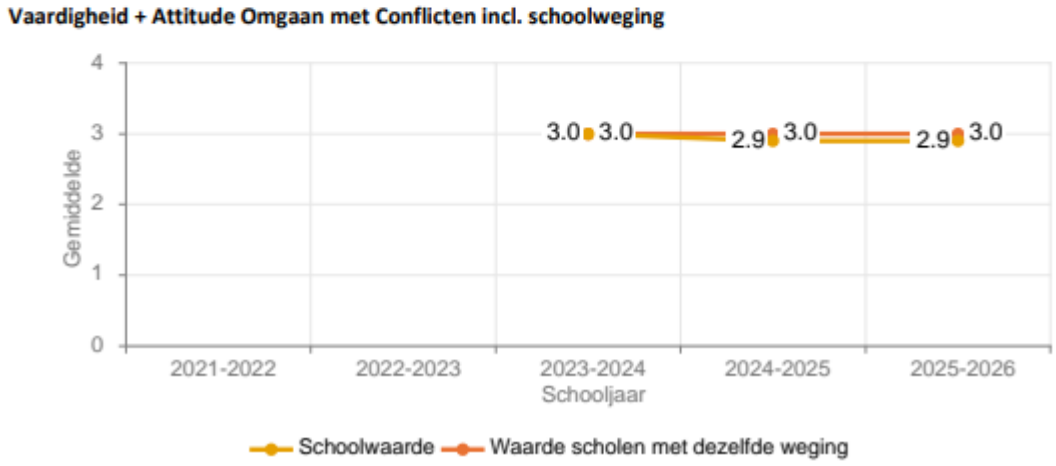

Uit veel van deelgrafieken zoals hierboven (zie: Burgerschapsmeting 2025-2026) blijkt dat we in de afgelopen jaren als school steeds meer scoren op het gemiddelde, waar het voorheen er net onder zat. Alleen het Maatschappelijk verantwoord handelen en Omgaan met conflicten scoren nog steeds onder dat gemiddelde.
Maatschappelijk verantwoord handelen gaat over de regels voor samen leven. Er worden vragen gesteld als:

- Waarom is het verboden om te roken in de bus of trein? (Roken is slecht voor je gezondheid, andere mensen hebben er last van of dan komt er allemaal rommel (as en peuken) op de vloer.)
- In een sportwedstrijd neemt de scheidsrechter een foute beslissing tegen jouw team. Wat hoor je te doen? (Protesteren bij de scheidsrechter, de coach van je team erbij halen, doorspelen want de scheidsrechter beslist).
- Je komt moe uit school en zit in een volle bus, vlak bij de ingang. Er stapt een oude man in. Wat moet je doen? (Opstaan en je stoel aanbieden, wachten tot er iemand opstaat voor de oude man, eerst kijken of de man écht niet sterk genoeg is om te staan).

Omgaan met conflicten wordt gemeten aan de hand van vragen zoals:

- Je wilt samen met twee vrienden of vriendinnen iets gaan doen, maar jullie willen alle drie iets anders. Wat is DE BESTE oplossing? (Naar huis gaan en denken "dan maar niet samen iets doen", net zo lang blijven doorpraten tot iemand zijn zin krijgt of alle drie de dingen gaan doen, en loten in welke volgorde.)
- Op het schoolplein hebben een paar kinderen met jouw vriend(in) flinke ruzie. Ze schelden, schreeuwen en duwen. Je weet niet waar de ruzie over gaat. Andere kinderen hebben zich er al mee bemoeid, maar het houdt niet op. Wat kun je HET BESTE doen? (De ruziemakers uit elkaar trekken, je vriend of vriendin helpen of een juf/meester erbij halen.)
- Je vriendengroep pest jouw vriendelijke buurvrouw. Dat vind je vervelend, maar je wilt ook geen ruzie. Wat kun je HET BESTE doen? (Je doet net of je niet bij de groep hoort als je ziet dat ze het weer doen, het aan je vader of moeder vertellen of tegen je vrienden zeggen wat je niet leuk vindt en waarom.)

Deze twee onderwerpen nemen we dan ook (weer) mee in de focus voor het komende jaar.

Bijlage SLO doelen

Domein: democratische oefenplaats

Kerndoel 19		
De school geeft vorm aan de democratische oefenplaats.		
Doelzin:		**Het gaat hierbij om:**
A	De school stimuleert sociale en maatschappelijke competenties van leerlingen.	• aanbieden van kennis en vaardigheden ten aanzien van basiswaarden van de democratische rechtsstaat en de diverse samenleving, gericht op respectvolle omgang; • stimuleren van sociale vaardigheden en kritische denkvaardigheden; • stimuleren van respectvolle communicatie, offline en online; • aanbieden van activiteiten die sociale cohesie en actief burgerschap stimuleren.

Domein: samenleven in een democratische rechtsstaat

Kerndoel 20		
De leerling leert over samenleven in een democratische rechtsstaat.		
Doelzin:		**Het gaat hierbij om:**
A	De leerling redeneert over het belang van basiswaarden van de democratische rechtsstaat.	• beschrijven van de betekenis van basiswaarden van de democratische rechtsstaat: vrijheid, gelijkwaardigheid en solidariteit; • beschrijven hoe de Grondwet, kinder- en mensenrechten basiswaarden van de democratische rechtsstaat mogelijk maken; • redeneren over hoe vrijheid, gelijkwaardigheid en solidariteit met elkaar op gespannen voet kunnen staan; • ervaringen opdoen met het voeren van dialogen, omgaan met conflicten en gelijkwaardige behandeling; • herkennen en benoemen hoe basiswaarden van de democratische rechtsstaat een rol spelen in de samenleving en het eigen leven.
B	De leerling verkent hoe die kan omgaan met diversiteit in de samenleving.	• beschrijven van aspecten van diversiteit: godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, afkomst, geslacht, handicap en seksuele gerichtheid; • verkennen van de eigen identiteit ten aanzien van aspecten van diversiteit; • herkennen en benoemen van stereotypering, discriminatie en uitsluiting; • benoemen van het belang dat mensen elkaar gelijkwaardig behandelen; • ervaringen opdoen met het omgaan met verschillende perspectieven en ervaringen van anderen, overeenkomsten en verschillen, oordeel uitstellen, omgaan met mogelijkheden en gedrag van anderen.

Domein: vormgeven aan democratische en maatschappelijke betrokkenheid.

Kerndoel 21		
De leerling doet ervaringen op met democratische en maatschappelijke betrokkenheid.		
Doelzin:		**Het gaat hierbij om:**
A	De leerling verkent mogelijkheden om democratisch te handelen.	• beschrijven hoe je door middel van inspraak, verkiezingen en vertegenwoordiging invloed kunt uitoefenen; • ervaringen opdoen met inspraak en besluitvorming; • ervaringen opdoen met het uitdrukken van eigen standpunten, luisteren naar argumenten van anderen, compromissen sluiten en omgaan met de uitkomsten van besluitvormingsprocessen; • benoemen welke bijdrage de leerling zelf levert aan democratisch handelen.
B	De leerling verkent mogelijkheden om bij te dragen aan de samenleving.	• benoemen van taken, rollen, rechten en plichten van jezelf en anderen in de samenleving; • onderzoeken van maatschappelijke initiatieven, bewegingen en organisaties en de middelen die zij aanwenden om bij te dragen aan de samenleving of veranderingen in de samenleving teweeg te brengen; • verkennen van actuele, maatschappelijke en duurzaamheidsvraagstukken; • ervaringen opdoen met verantwoordelijkheid nemen voor en bijdragen aan het welzijn van anderen; • verkennen van mogelijkheden om vanuit eigen idealen bij te dragen aan de samenleving, nu en in de toekomst.